

NIKOLA NJEGOVAN'

E-mail: <nikolanj@ekof.bg.ac.rs>

JEL KLASIFIKACIJA: Y30, A11, B41, D00.

EKONOMIJA VLADA

PRIKAZ KNJIGE DENIJA RODRIKA: ECONOMICS RULES - WHY ECONOMICS WORKS, WHEN IT FAILS, AND HOW TO TELL THE DIFFERENCE [KINDLE EDITION]

UVOD

Ponekad su drugi ljudi ti koji probude najbolje ili najgore u nama. Držeći kurs na Harvardu sa profesorom Roberto Mangabeira Ungerom koji je smatrao da je ekonomija postala sterilna disciplina i da su ekonomisti napustili veličanstvena teoretisanja o društvu poput Smitovih ili Marksovih, ugledni harvardski profesor Deni Rodrik biva podstaknut ne samo da dublje razmisli o nauci kojom se bavi, o njenim vrlinama i slabostima, već i da artikulise svoje misli o onome što smatra važnim za ekonomski način razmišljanja. Ukratko, Rodriku se čini verovatnije da će skromni, ponizni istraživač koncentrisan na teoretisanje manjih razmera biti koristan, nego onaj u potrazi za univerzalnim teorijama koje imaju za cilj da objasne funkcionisanje kapitalističkog sistema ili pronadu odrednice bogatstva i siromaštva širom sveta.

Nakon izvanredne knjige *Paradoks globalizacije* (Rodrik D., 2013) koja se bavi budućnošću svetske privrede i pokušava da ubedi čitaoca da globalna tržišta, države i demokratija ne mogu da koegzistiraju, knjiga *Ekonomija vlada - kada ekonomija funkcioniše, kada je neuspešna, i kako da prepoznamo razliku* nastala je iz potrebe da se napravi „most“

između ekonomista i neekonomista. Kada su ekonomisti u pravu, svet postaje bolje mesto za život. Nažalost, ekonomisti često iznevere. Ova knjiga predstavlja pokušaj da se objasni zbog čega su ekonomisti nekad u pravu, a nekada greše. Stoga, ona u pojedinim delovima može delovati kontradiktorno jer istovremeno predstavlja veličanje i kritiku ekonomske nauke.

EKONOMSKA NAUKA

Pre svega, potrebno je skrenuti pažnju na tip nauke kojom se bavimo. Ekonomija je društvena nauka, ali društvo nema fundamentalne zakone na isti način kao priroda. Ne treba zaboraviti da su za razliku od prirodnih nauka, gde zakoni deluju nezavisno od toga kako se ljudi prema njima određuju, u društvenim naukama ishodi uslovljeni mišljenjem i akcijom pojedinaca.

Čini se da prof. Rodrik ekonomsku nauku vidi kao skup modela, a njen napredak kao proširenje biblioteke modela i njihovo poboljšavanje u smislu boljih veza između modela i realnog sveta. Znanje se putem modela gomila po dva osnova: horizontalno (novi aspekti društvene stvarnosti) i vertikalno (bolji i lošiji modeli). Da li pluralizam modela govori o problemu ekonomske nauke (odgovor na svako pitanje u ekonomiji je: „zavisi“)? Posедуje li ekonomska nauka zakone poput prirodnih nauka? Rodrikov odgovor je nedvosmislen: činjenica da se oslanjamo na više modela ne govori o neadekvatnosti naših modela, već o nepredvidivosti društvenog života. Tako ne treba mešati slaganje među ekonomistima po određenom pitanju sa izvesnošću o funkcionisanju realnog sveta. Pa ipak, on kritikuje ekonomsku nauku smatrajući da disciplina previše napreduje po horizontali, a premalo po vertikali.

Pošto je karta u razmeri 1:1 beskorisna svakom pustolovu, neophodno je smanjiti razmeru karte – proces u kome će mnogi detalji biti izgubljeni. Kao i mapa 1:1, realnost je neverovatno složena, pa matematički modeli imaju zadatak da apstrahuju veliki broj faktora prisutnih u realnosti i bave se onima koji su ključni za objašnjenje datog fenomena (Allais, 1954, pp. 59-61). Modeli koriste precizni jezik matematike. Zato kada stvari izložimo modelski, jasno se vide pogledi na svet i makar se možemo složiti oko čega se ne slažemo. Pa ipak, formalni jezik modela čini ih prilično nepristupačnim za veliki broj ekonomista, a naročito šire javnosti. Zato je, smatra Rodrik, ekonomija veoma osetljiva na internu kritiku, ali ekstremno neosetljiva na eksternu.

Matematika je donela rigoroznost ekonomiji, ali nažalost sa sobom je povela i *mortis*. U tom kontekstu Rodrik se poziva na čuveno pismo Maršala Bouliju: (1) koristite matematiku kao priručni jezik, ne kao pokretač istraživanja (2) sačuvajte je dok ne završite sve (3) prevedite na engleski (4) ilustrujte važnim primerima iz realnog života (5) spalite matematiku, (6) ako ne možete da uspete (4), spalite (3). Tako se čini da Rodrik ne vidi modele odvojeno od njihove praktične primene. Polazeći od te činjenice, nije teško objasniti zbog čega ekonomisti greše. Pojednostavljeno, ako nauka proizvodi modele, njihova primena i interpretacija u mnogome zavisi od veštine, pa su promašaji ne samo mogući, već mogu biti česti. Dva glavna pitanja koja se nameću su, dakle: može li nauka proizvesti modele koji su relevantni i možemo li izabrati pravi model u konkretnoj situaciji?

VELIKI UMOVI MISLE SLIČNO

Zanimljivo je da profesori Rodrik i Rubinštajn (Rubinstein, 2012) u jednom segmentu dele mišljenje kada je pogled na modele u pitanju. Za njih modeli predstavljaju *basne*. Može se na prvi pogled učiniti da to narušava njihov naučni status, ali Rodrik misli suprotno. Uzete zajedno, ove basne često deluju kontradiktorno. Recimo, neke naglašavaju vrline kooperacije i poverenja, druge podržavaju oslanjanje na samog sebe; neke podstiču na trošenje i uživanje u novcu koji posedujete, druge vas uče da treba štedeti za crne dane. Svaka basna pojedinačno ima definitivnu pouku, ali u celini, one podstiču sumnju i neizvesnost. Međutim, za razliku od basni čije su pouke za život i ponašanje u određenim situacijama uvek nedvosmislene i jasne, ekonomske basne zahtevaju pažljiv pristup pri interpretaciji i primeni (u kontekstu primene pre je reč o veštini nego o nauci). U tom smislu, na primer, kada se interpretira radi formulisanja pravila za društveno delanje, Erou-Debre-ova teorija predstavlja pravi Roršahov test. Ipak, za razliku od Rodriga za koga je ekonomija mnogo bliža epistemološkoj poziciji pragmatizma nego pozitivizma, Rubinštajn smatra da su modeli samo misaone igre i da je njihova veza sa praktičnim životom vrlo slaba, te da ne treba očekivati od modela da predviđaju. Za one koji imaju takva očekivanja - ali često i poteškoće da ih prate što zbog njihove složenosti, što zbog jezika kojim su napisane - modeli će biti samo Carevo novo odelo (Rubinstein, 2012, pp. 16-20).

MODELI I TEORIJE

U smislu u kojem se termin koristi u prirodnim naukama, teorije bi trebalo da imaju opšti i univerzalni karakter. Za razliku od njih, modeli su kontekstualni i raznovrsni. Oni predstavljaju apstrakcije čija je svrha da razjasne određene mehanizme interakcije i kanale uzročnosti. U tom smislu, ekonomija je puna teorija: teorija igara, teorija ugovaranja, teorija rasta, monetarna teorija, itd. Međutim, terminologija ne treba da nas zavara. Svaka od ovih teorija predstavlja samo skup modela koji se mogu primeniti u različitim situacijama. Potreba da se formulišu univerzalne teorije čine nas slepim za slučajnosti i mnogobrojne ishode koji realni svet proizvodi. Zato cilj mora biti skromniji: da napredujemo pronalazeći pojedinačne uzroke. Kad god naša ambicija baci senku na takav cilj, nazire se nevolja, tvrdi Rodrik.

PROBLEM EFIKASNOSTI

Jedan od ključnih problema na koji treba da obrate pažnju ekonomisti, a naročito neekonomisti jeste problem blagostanja. Rodrik sugerise² neekonomistima da posebno obrate pažnju kada ekonomista upotrebi termin „blagostanje“ i da odmah postave pitanje o preciznom značenju ovog termina. Slično profesoru Frenku Najtu³, Rodrik očigledno ve-

2 Upotrebili smo možda preslabu reč „sugerise“, pa naglašavamo da prof. Rodrik ovo smatra toliko važnim da bi trebalo da predstavlja jednu od 10 zapovesti za neekonomiste.

3 U čuvena dva eseja koji se pre svega bave pitanjem etike konkurencije, profesor Najt se posebno osvrće na problem efikasnosti: (Knight, 1922), (Knight, 1923).

ruje da je *efikasnost* kao kriterijum blagostanja prilično netransparentan i da bi trebalo posvetiti puno napora da se svim studentima ekonomije objasni da *nije* reč o vrednosno neutralnom kriterijumu.

ZAKLJUČAK

Rodrik knjigu zaključuje na šaljiv način, sa deset zapovesti za ekonomiste i neekonomiste, koje svakako na ovom mestu nećemo otkrivati. U kontekstu tema koje su otvorene, moglo bi se zaključiti da ekonomisti treba da se usredsrede na kreiranje bolje „priče“ o tipu nauke kojom se bave. Postoji mnogo toga što bi se moglo kritikovati, ali to ne znači da istovremeno ne postoje stvari koje bi se mogle braniti. Kao značajan problem u njenom proučavanju prof. Rodrik ističe da se veliki deo onoga što se dešava u ekonomiji ne uči na osnovnim kursevima, pa će mnogo toga biti propušteno ukoliko se proučavanje ne nastavi. Ekonomija nam nudi oslonac i analitička sredstva kojima se mogu proučavati pitanja važna za društvo našeg vremena. Ono što ekonomija ne obezbeđuje su definitivni, univerzalni odgovori. Rezultati ekonomije moraju biti kombinovani sa vrednostima i procenama etičke, političke i praktične prirode koje imaju malo toga zajedničkog sa ekonomijom, ali mnogo toga zajedničkog sa stvarnošću.

LITERATURA

Allais, M. (1954). Puissance et dangers de l'utilisation de l'outil mathématique en économique. *Econometrica*, 22, 58-71.

Knight, F. H. (1922). Ethics and the Economic Interpretation. *The Quarterly Journal of Economics*, 36 (3), 454-81.

Knight, F. H. (1923). The Ethics of Competition. *The Quarterly Journal of Economics*, 37 (4), 579-624.

Rodrik, D. (2015). *Economics Rules: Why Economics Works, When It Fails, and How To Tell The Difference*. Oxford: Oxford University Press.

Rodrik, D. (2013). *Paradoks globalizacije : zasto svetsko trziste, drzave i demokratija ne idu zajedno*. Beograd: Sluzbeni glasnik.

Rubinstein, A. (2012). *Economic Fables*. Cambridge, United Kingdom: Open Book publishers.

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Народна библиотека Србије, Београд

33

EKONOMSKE ideje i praksa : kvartalni časopis iz oblasti ekonomije, poslovne ekonomije i menadžmenta, statistike i poslovne informatike / glavni urednik Miomir Jakšić. - 2016, br. 20 (mart) - . - Beograd (Kamenička 6) : Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, 2014- (Beograd : Čugura print). - 24cm

Tromesečno

**ISSN 2217-6217 = Ekonomske ideje i praksa
COBISS.SR-ID 184934668**